

16.5.2017

EOAK/1546/2016

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Terhi Arjola-Sarja

MUUNTORANGAISTUKSEN MÄÄRÄÄMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli muuntorangaistuksen määräämistä Oulun kärjäoikeuden 30.6.2015 tuomitsemasta sakkorangaistuksesta. Lisäksi hän arvosteli Oulun kärjäoikeuden mainittua ratkaisua koskien kulkuneuvon kuljettamista oikeudetta ja Rovaniemen hovioikeuden menettelyä ja ratkaisua sekä korkeimman oikeuden ratkaisua tuossa asiassa. Vielä kantelija arvosteli Helsingin poliisilaitoksen menettelyä liittyen varkaudesta tekemänsä ilmoituksen käsittelyyn ja tutkinnan keskeyttämiseen.

- - -

Kantelun mukaan muuntorangaistusta koskeva käsittely 3.3.2016 oli ollut virheellinen. Virhe oli huomattu vasta käsittelyn jälkeen ja virheellinen päätös oli peruttu. Kantelija kertoi, miten hän oli jo ollut etsintäkuulutettuna asiasta ja miten asiaan vastaaminen oli vienyt hänen aikaansa. Kantelija pyysi 500 euron korvausta.

- - -

3 RATKAISU

- - -

3.2

Muuntorangaistuksen määrääminen

Rikoslain 2a luvun 4 §:n mukaan sakkoon tuomitulle, jolta sakkoa ei ole saatu perityksi, on maksamatta olevan sakon sijasta määrättävä muuntorangaistuksena vankeutta.

Kysymyksessä olevana ajankohtana voimassa olleen mainitun luvun 6 §:n 4 momentin (578/2008) mukaan rangaistusmääräysmenettelyssä annettua sakkorangaistusta ei muunneta vankeudeksi. Tällaista sakkoa ei muunneta vankeudeksi silloinkaan, kun tuomioistuin on tuominnut sen rangaistusvaatimuksen vastustamista seuranneessa oikeudenkäynnissä.

Helsingin kärjäoikeus on 3.3.2016 julistamallaan päätöksellä muuntanut edellä kohdassa 3.1 tarkoitetun Oulun kärjäoikeuden kantelijalle 30.6.2015 tuomitseman sakkorangaistuksen vankeudeksi. Kärjäoikeuden päätös on 4.3.2016 korjattu niin, ettei muuntorangaistusta määrätä. Lisäksi korjattuun päätökseen on lainkohtiin korjattu rikoslain 2a luvun 4-5 §:n sijaan 6 §:n 4 momentti.

Oikeusrekisterikeskuksesta saatujen tietojen mukaan yleisten tuomioistuinten rikostuomiosovelluksessa (RITU) kohdassa "Muuntokelpoinen" oletuksena on ennen 1.5.2015 RITU-järjestelmään tehtyä päivitystä ollut "Kyllä" eli "täppä" on ollut oletuksena tässä kohdassa. Päivityksen jälkeen "täppä" on oletuksena kohdassa "Ei".

Oikeusrekisterikeskuksesta tänne lähetetyssä kuvakaappauksessa RITU-järjestelmästä on Oikeusrekisterikeskuksen ilmoittaman mukaan nähtävissä se näkymä, johon käräjäoikeus tallentaa sakkoa koskevia tietoja. "Muuntokelpoinen" -kohdassa oleva "täppä" on kantelijan asiassa ollut alun perin ollut kohdassa "Kyllä", kun sakkoasia on tallennettu RITU-järjestelmään. Tämä tieto on välittynyt myös Oikeusrekisterikeskuksen perintäjärjestelmä Rajsaan. "Täppä" on 15.3.2016 tehdyllä korjauksella vaihdettu kohtaan "Ei". Oikeusrekisterikeskuksesta saadun tiedon mukaan kantelijan tapauksessa on mahdollista, että asian tullessa vireille jo 5.3.2014, sakkoasiaa koskevia tietoja on tallennettu RITU-järjestelmään vanhan version aikana, jolloin "täppä" on ollut oletusarvossa "Kyllä".

Oulun käräjäoikeuden laamannin A:n asiassa antaman lausunnon mukaan RITU-merkinnöistä vastaa ensi sijassa käräjäoikeuden puheenjohtaja. Hänen lisäksi merkintöjen oikeellisuutta pitää silmällä myös käräjäsihteeri, joka tekee RITU-järjestelmässä lopulliset ilmoitusten vapauttamistoimenpiteet. Tässä asiassa tuomion toimittamisesta asianosaisille on huolehtinut käräjäsihteeri B. Lausunnossa esitetyn mukaan B on kertonut laamanni A:lle luottaneensa RITU-järjestelmässä tehtyjen merkintöjen oikeellisuuteen, eikä ole puuttunut niihin. Lausunnossa todetun mukaan siten tiedon virheellisyys on jäänyt häneltäkin huomaamatta. Edelleen lausunnossa todetaan, että asiassa on valitettu Rovaniemen hovioikeuteen, ja tässä yhteydessä RITU-järjestelmän täytäntöönpanomerkinnät on vapautettu. Näistä toimenpiteistä on vastannut käräjäsihteeri C. Myös hän on kertonut laamanni A:lle luottaneensa RITU-järjestelmään tehtyjen merkintöjen oikeellisuuteen. Näin ollen tiedon virheellisyys on jäänyt häneltäkin huomaamatta.

Yhteenvedona laamanni A toteaa lausunnossaan, sen olevan ilmeistä, että käräjäoikeudesta sakon muuntokelpoisuutta koskeva tieto on välitetty virheellisenä täytäntöönpanoon. A:n mukaan osaltaan tähän lienee vaikuttanut RITU-järjestelmän oletusmerkinnät. Vielä laamanni toteaa, että merkinnän virheellisyyttä ei ole huomattu myöskään hovioikeudessa, joka oli asiaa muutoksenhakemuksen johdosta käsitellyt.

Käräjätuomari D ilmoittaa selvityksessään pitävänsä todennäköisenä, että muuntokelpoisuuden oletus on ollut, kuten Oikeusrekisterikeskuksesta saaduissa tiedoissa on esitetty.

Saamani selvityksen perusteella kantelijalle tuomitun sakon muuntokelpoisuus on siis ennen Oikeusrekisterikeskuksen ilmoittamaa korjausta 15.3.2016 ollut merkittynä RITU-järjestelmään kohtaan "Kyllä". Käräjäoikeuden laamannin lausunnon mukaisesti RITU-merkinnöistä vastaa ensi sijassa käräjäoikeuden puheenjohtaja.

Totean, että saamieni tietojen perusteella RITU-järjestelmään tehdyn päivityksen myötä sakon muuntokelpoisuuden oletus on järjestelmässä nykyisin "Ei". Näin ollen järjestelmän mukaisen oletuksen virheellisyys tuomitavan sakon kohdalla ei ilmeisesti enää voi aiheuttaa sitä, että muuntorangaistus tuomittaisiin sakosta, josta sitä ei voisi tuomita. Toisaalta, jos nykyinen oletus on virheellinen, muunnettavissa oleva sakko ei etene muuntorangaistusmenettelyyn. Tämä ei kuitenkaan loukkaa tuomitun oikeusturvaa, kuten toisen suuntainen virhe.

Riippumatta järjestelmän mahdollisesti tarjoamista oletuksista, täytäntöönpanoon välitettävien merkintöjen on oltava virheettömiä. Tässä tapauksessa Oulun käräjäoikeudesta on välitetty täytäntöönpanoon lainvastainen tieto sakon muuntokelpoisuudesta. Pidän käräjäoikeudessa tapahtunutta virhettä vakavana, koska se on johtanut muuntorangaistusmenettelyn käynnistymiseen ja lopulta lainvastaiseen muuntorangaistukseen. Toimenpiteeni ilmenee kohdasta 4.

Muuntorangaistuksen määränneen Helsingin käräjäoikeuden asiassa toimittaman selvityksen perusteella sakon muuntokelpoisuutta ei ollut ollut mahdollista tarkistaa käräjäoikeudelle muuntorangaistusasiassa toimitetuista asiakirjoista. Oikeusrekisterikeskuksesta oikeusasiamiehen kansliaan saadun tiedon mukaan tämä on normaali tilanne. Menettely perustuu yksinomaan sakon määränneen tuomioistuimen RITU-järjestelmään merkitsemään muuntokelpoisuutta koskevaan tietoon ("täppään"). Pidän tätä ongelmallisena. Kun muuntokelpoisuutta koskeva oletusarvo on nyttemmin muutettu kielteiseksi, järjestelmästä ei ilmeisesti enää aiheudu oikeusturvaongelmia, mutta pyydän Oikeusrekisterikeskusta vielä arvioimaan asiaa.

Asian käräjänotaarina ratkaisseeseen E:n selvityksen mukaan hän on muuntorangaistuksen määräämistä seuraavana päivänä tarkastanut ja allekirjoittanut istuntopäivän tuomiot sekä samassa yhteydessä päättänyt tarkistaa tämän asian muuntokelpoisuuden. E on kiinnittänyt tässä vaiheessa huomiota siihen, että muunnettavana ollut sakko oli sellaisesta yksittäisestä rikoksesta, josta rangaistusmääräys on lain mukaan mahdollinen ja E:n käsityksen mukaan myös tavanomainen.

Katson, ettei muuntorangaistuksen määräämisessä ole ilmennyt sellaista, joka edellyttäisi oikeusasiamiehen toimenpiteitä. E:n ansiosta virhe on ylipäätään tullut ilmi ennen muuntorangaistuksen etenemistä täytäntöönpanoon.

Huomioni asiassa kiinnittyi siihen, että virhe muuntorangaistuksen määräämisessä on korjattu oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n nojalla. Lainkohdan mukaan tuomioistuimen on korjattava tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe.

Selvityksessään E katsoo, että rinnasteisuusvaatimuksesta ei tässä yksittäistapauksessa johtunut estettä virheen korjaamiselle, ottaen huomioon perusoikeusmyönteinen laintulkinta, prosessin lähtötiedoissa olleen virheen laatu ja merkitys sekä muu selvityksessä esitetty.

Käräjäoikeuden laamannin F:n lausunnon mukaan virheessä ei ole kysymys kirjoitus- tai laskuvirheestä. F:n käsityksen mukaan virhettä ei voida myöskään pitää lainkohdassa tarkoitettuna muuna kirjoitus- tai laskuvirheeseen rinnastettavana selvänä virheenä. Lausunnon mukaan E:n ei olisi tullut korjata virhettä kysymyksessä olevan lainkohdan nojalla. F ilmoittaa pitävänsä E:n menettelyä asiassa virheellisenä. Lausunnossa F toteaa kuitenkin, että E:n menettelystä ei ole aiheutunut vastaajalle (kantelija) vahinkoa.

Katson kuten käräjäoikeuden laamanni, ettei virhettä olisi voinut korjata oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 9 §:n nojalla. Menettelystä ei kuitenkaan ole aiheutunut asiassa vastaajana olleelle kantelijalle vahinkoa tai haittaa. Katson, ettei asia edellytä enempiä toimenpiteitä puoleltani.

- - -

4 TOIMENPITEET

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 10 §:n 1 momentin nojalla annan käräjätuomari D:lle huomautuksen vastaisen varalle edellä kohdassa 3.2 selostetusta lainvastaisesta menettelystä.

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain 11 §:n 1 momentin mukaan oikeusasiamies voi laillisuusvalvontaansa kuuluvassa asiassa tehdä toimivaltaiselle viranomaiselle esityksiä tapahtuneen virheen oikaisemiseksi tai epäkohdan korjaamiseksi. Oikeusasiamies voi

perusoikeuksien valvontatehtävänsä puitteissa tehdä perusoikeuksien loukkausten johdosta myös hyvitysesityksiä laillisuusvalvontaansa kuuluville tahoille. Perustuslakivaliokunta on pitänyt esityksen tekemistä asian sopimiseksi ja hyvityksestä selvissä tapauksissa perusteltuna yksilöiden pääsemiseksi oikeuksiinsa, sovinnollisen ratkaisun löytämiseksi ja turhien oikeusriitojen välttämiseksi (PeVM 12/2010 vp).

Tässä asiassa lainvastaisesta menettelystä Oulun kärjäoikeudessa on aiheutunut asian eteneminen muuntorangaistusmenettelyyn aina muuntorangaistuksen määräämiseen asti ja siten lainvastaisen vapaudenmenetyksen vaara. Kantelija on kertonut asiasta hänelle aiheutuneesta ajanhukasta ja vaivasta sekä hänelle aiheutuneesta hämmästyksestä, kun hän oli saanut tietää olevansa etsintäkuulutettu muuntorangaistusmenettelyyn.

Käsitykseni mukaan asiassa on tapahtunut selvä oikeudenloukkaus. Viranomaistoiminta ei ole täyttänyt perusoikeutena turvatuun oikeusturvan vaatimuksia.

Vuoden 2015 alusta voimaan tulleessa laissa valtion vahingonkorvaustoiminnasta valtaosa valtioon kohdistuvista vahingonkorvausvaatimuksista on keskitetty Valtiokonttorin käsiteltäväksi. Lakia sovelletaan valtioon kohdistuvan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyyn, jos vaatimus perustuu valtion viranomaisen virheeseen tai laiminlyöntiin.

Lähetän tämän päätökseni Valtiokonttorille ja pyydän sitä olemaan sopivalla tavalla yhteydessä kantelijaan ja ratkaisemaan asian valtion vahingonkorvaustoiminnasta annetun lain perusteella. Pyydän Valtiokonttoria ilmoittamaan minulle viimeistään 30.9.2017, mihin toimenpiteisiin hyvitysesitykseni on antanut aihetta.

Lähetän päätökseni myös Oikeusrekisterikeskukselle ja pyydän sitä arvioimaan, ovatko sakkorangaistuksen muuntokelpoisuutta koskevat merkinnät ja menettelytavat nyt riittävän luotettavia ottaen huomioon, että muuntorangaistuksesta päättävällä tuomioistuimella ei normaalisti ole käytettävissään tietoja, joiden nojalla se voi itse varmistua sakon muuntokelpoisuudesta. Pyydän Oikeusrekisterikeskusta ilmoittamaan minulle arviointinsa lopputuloksesta viimeistään 30.9.2017.